

Els recursos faunístics dels grups gravetians de la cova del Reclau Viver *(Serinyà, Pla de l'Estany)*

La cova del Reclau Viver forma part del conjunt del paratge del Reclau dins el terme municipal de Serinyà. Les cavitats que formen aquest paratge es troben obertes en el talús travertínic del límit oest del pla d'Usall. Van ser construïdes ara fa uns 300.000 anys pel travertí de cascada que era dispostat per les deus provinents del pla d'Usall. La formació d'aquesta roca és ràpida, es disposa sobre la vegetació i construeix capellons, els quals van cobrint els espais. La formació del travertí pot anar acompanyada d'un procés de carstificació, el qual dissol la roca ja formada i deixa pas a la formació de conductes i cavitats.

La cova del Reclau és la que millor conserva la seva morfologia original de tot el conjunt de jaciments. Aquesta cavitat està formada per dues sales: el vestíbul i la galeria. El vestíbul amida prop de 7 m. de llarg per 5 m d'ample, mentre que la galeria, a la qual s'accedeix per un petit corredor d'1 m, té una llargada d'uns 13 m. i una amplada d'aproximadament 3 m (segons zones). Aquesta cavitat va ser la primera i una de les més conegudes del paratge del Reclau, descoberta per Pere Alsius a finals del s. XIX i excava-

da per Josep M. Corominas entre 1944 i 1948. L'excavació va ser duta a terme per Corominas i un grup de treballadors que excavaven sota les seves ordres. Primer va excavar el vestíbul i tot seguit la galeria, aquesta en diferents sondejos que ell va anomenar tallusos (un total de sis). La riquesa de materials de què disposava el

dels anys posteriors a l'excavació i estudi del Dr. Corominas. A la dècada de 1950 Crusafont i Vilalta i Thomas van estudiar les restes faunístiques dels nivells solutrians junt amb la mandíbula de lleó recuperada en els nivells aurinyacians.

Més tard Jordi Estévez va fer la seva tesi de llicenciatura a partir

dels materials recuperats a la cavitat (Estévez 1975). Aquest estudi pretén ser una revisió del que s'havia fet fins al moment, va fer una anàlisi general de la indústria lítica, les restes òssies i altres materials que formaven els nivells paleolítics de la cavitat. A més també va fer una nova proposta tipològica per a la indústria òssia. El 1978 Estévez presenta la seva tesi doctoral on fa un estudi i comparació de la fauna catalana durant el plistocè (Estévez 1978). A la vegada estableix un mètode d'anàlisi i tractament dels materials que es diferencia clarament dels estudis faunístics que s'havien fet fins al moment.

Cova del Reclau Viver
Foto: Laura Romero

Reclau Viver va permetre establir la primera síntesi del paleolític superior a Catalunya (Corominas 1946: 209 – 223). El Reclau Viver ha estat objecte d'estudi per part d'altres investigadors al llarg

L'estudi dels materials lítics els va presentar Narcís Soler amb la seva tesi doctoral (Soler 1986), en un treball on es van estudiar diferents jaciments catalans amb

restes d'indústria lítica i òssia del Paleolític superior. En aquest treball fa un inventari de materials i posteriorment una anàlisi dels materials dels diferents jaciments del paratge del Reclau que comprenen aquesta cronologia, finalment també proposa una nova estratigrafia lleugerament diferent a les proposades per Corominas i Estévez.

J. M. Rueda (1983) també va fer la seva tesi de llicenciatura basada en els materials d'aquesta cova, en aquest cas en va fer un estudi de la indústria òssia. Rueda va analitzar les matèries dures sobre les quals es fabricaven els útils i la tipologia que es desenvolupa en cada període del Paleolític superior. Deu anys després va presentar la seva tesi doctoral on analitzava l'acció antròpica envers les restes faunístiques durant el pleistocè al nord-est de Catalunya. (Rueda 1993).

El nostre treball és una anàlisi de les restes faunístiques dels nivells gravetians del talús III de la cova del Reclau Viver. Aquest conjunt de restes no és el total de la fauna recuperada en aquests nivells, però el considerem representatiu del total. Cal apuntar que el talús III és el més representatiu i el que es va excavar amb una metodologia més acurada dels sis talussos que formen la galeria de la cova. La fauna analitzada correspon a dos nivells d'ocupació: C i D. S'han estudiat un total de 3.597 restes de les quals s'ha pogut determinar el total d'atributs possibles d'una tercera part. El nivell D (capa 17) és un nivell molt més ric que no pas el C, i

per això hi ha representades dues tercers parts del total de la fauna estudiada. En canvi el nivell C (capes 18, 19 i 20) presenta molt poca fauna i aquesta és de característiques diferents.

L'aportació d'aquesta fauna a la

ESPECIE	NR	NMI
Equus sp.	92	4
Equus ferus	84	8
Cervus elaphus	198	8
Bos primigenius	57	6
Bison priscus	1	1
Capreolus capreolus	4	2
Capra sp	1	1
Lepus europaeus	3	1
Oryctolagus cuniculus	73	11
Sus scrofa	3	2
Canis lupus	3	2
Ursus spelaeus	3	2
Vulpes vulpes	10	2
Meles meles	3	2
Martes foina	1	1
TOTAL	536	56

Taula 1: Representació del nombre de restes (NR) i nombre mínim d'individus (NMI)

cavitat és fruit de l'home, ja que hem determinat que el nombre de restes que presenten marques de fracturació per a l'obtenció del moll de l'os és molt elevada. En ambdós nivells supera el 75%, i a més, la presència de marques d'útils lítics (ja sigui d'esquarterament, espellament i/o descarnament) també són abundants així com les evidències de combustió. Mentre que les

marques de tipus animal (dente llades, marques de consum, entre d'altres) no són gaire abundants. En el cas del nivell D no superen el 3%, mentre que en el nivell C és lleugerament inferior, i arriba tan sols a l'1%.

Els nivells gravetians es caracteritzen per un elevat nombre de restes de grans herbívors, mentre que les restes de carnívors es veuen infrarepresentades. En el nivell D, però, les espècies de carnívors encara es troben menys representades que en el nivell C. En aquest cas les espècies determinades són el llop, la guilla, l'ós de les cavernes i el teixó. Aquestes restes no presenten evidències tafonòmiques (excepte unes restes de llop) i sembla que la seva aportació a la cavitat es va fer de forma natural. La fracturació que pateixen algunes peces podria venir del pes del sediment o com a conseqüència de l'ocupació humana de la cavitat.

Un dels objectius més complexos i més discutits dels conjunts faunístics que es recuperen en els jaciments arqueològics del Paleolític és determinar si es produeix una caça oportunista o bé es desenvolupa una tipologia de caça molt més organitzada i especialitzada. Hem comprovat que el conjunt faunístic gravetià del Reclau Viver és molt heterogeni i molt divers, fet que ens dificulta definir uns patrons de caça per als grups de caçadors i recol·lectors gravetians de la cavitat. De totes maneres, un cop analitzada la fauna podem destacar algunes pautes que ens ajuden a entendre l'activitat desenvolupada per

aquests grups.

Pel que fa a les espècies podem determinar que hi ha una certa tendència a la cacera de mamífers de gran talla. Les tres espècies més representades (vegeu taula 1) del conjunt estudiat són el cavall (*Equus ferus* i *Equus* sp.), el brau/auroc (*Bos bison* i *Bos* sp.) i el cérvol (*Cervus elaphus*). No obstant això, altres espècies d'herbívors de menor mida també es troben molt ben representades, com són el conill (*Oryctolagus cuniculus*). Malgrat que d'aquest últim hem pogut recomptar un mínim d'individus d'11, cal tenir present que no totes les restes tenen marques antròpiques i que per tant no podem assegurar que totes aquestes restes siguin aportades per l'home sinó que n'hi ha que poden ser d'aportació natural. Això ens indica que no només es caçaven animals de gran talla sinó que la seva dieta també es complementava amb animals petits com són el conill i la llebre. Hi ha altres espècies que presenten algun individu en el conjunt faunístic, com són el cabirol (*Capreolus capreolus*), la cabra (*Capra* sp.) i el porc senglar (*Sus scrofa*). Anteriorment ja hem dit que hi ha presència de carnívors, malgrat que la representació és molt més reduïda. Hi ha representats la guilla (*Vulpes vulpes*), el teixó (*Meles meles*), el llop (*Canis lupus*) i l'ós de les cavernes (*Ursus spelaeus*).

Pel que fa a les edats que es representen, en la fauna determinada hi ha un predomini de la caça d'individus adults, men-

tre que el segon grup d'edat més caçat és el dels joves. Els grups de nounats i senils pràcticament no són representats i els infantils sí que apareixen entre les restes caçades malgrat que en un nombre inferior al de joves i adults. Hem de tenir present que el 75% de la fauna amb edat determinada correspon a la suma d'individus joves i adults. En el grup d'edat infantil hi ha un equilibri entre totes les espècies més representades, encara que la que més restes presenta és l'ur. En el cas del conill, majoritàriament es troba representat per restes d'individus adults, malgrat que hi ha alguns individus joves i pocs exemplars infantils. Davant d'aquestes dades, podem concloure que aquests grups tendien a caçar animals de gran talla, tal com són el cavall, el cérvol i l'ur, amb l'excepció del conill. Respectaven els nivells d'evolució natural, de manera que es tendien a caçar individus adults encara que els joves també hi eren presents. No obstant això, hi ha alguns casos de mostres de caça d'individus infantils, que solen coincidir amb l'espècie més gran, l'ur. En canvi no hem sabut determinar una diferenciació de caça entre mascles i femelles, si bé és cert que en línies generals no hem pogut distingir les restes que corresponien a un i altre sexe, de manera que tampoc podem establir aquests patrons de caça. Ara bé, seguint les tesis d'Estévez (Estévez 1980), podem pensar que els grups caçadors i recol·lectors gravetians, de la mateixa manera que respectaven els individus infantils, també devien respectar les femelles en zel o lactants ja que

d'aquesta manera s'asseguraven l'aliment en un futur. Així doncs, devien caçar majoritàriament mascles de grans mamífers com el cavall, el cérvol i l'ur, d'edat jove i adulta. Així defensem una caça especialitzada per part dels grups gravetians de la cova del Reclau Viver.

Per analitzar l'alimentació dels grups gravetians hem de partir de la idea que són grups nòmades i a la vegada caçadors i recol·lectors. Per tal de poder estudiar amb detall l'alimentació que tenien aquests grups cal combinar diferents estudis interdisciplinaris que ens permetin obtenir informació tant de les restes faunístiques com de llavors i pol·lens, de l'antracologia, però a la vegada també obtenir informació d'altres elements com són les cubetes de coccio i les llars de foc.

En el cas de la cova del Reclau Viver podem determinar que els grups de caçadors i recol·lectors gravetians tenien una dieta càrnia basada en els herbívors. Ja hem explicat que majoritàriament caçaven cavalls, cérvols i braus salvatges, malgrat que aquesta dieta es complementava amb altres herbívors de mida petita com el conill o la llebre, i altres espècies que també apareixen representades en menor mesura.

A més de l'alimentació procedent dels animals es pot pensar que en moments de poca caça els vegetals podien ser un element a tenir en compte com a aliment (Estévez 1980). Els estudis etnològics i la comparació arqueolò-

gica ens fan pensar que aquests grups de caçadors i recol•lectors devien aprofitar els recursos que l'ecosistema els oferia, de manera que complementaven la seva dieta amb gran varietat de fruits i plantes silvestres que recol•lectaven a l'entorn de la cavitat. És molt possible que utilitzessin les plantes com a elements guaridors a través d'ungüents i infusions

que elaboraven fent bullir aigua en un estómac de mamífer mitjançant còdols roents. De la mateixa manera a través d'aquest sistema podien oferir aliments als membres més desafavorits del grup, com són ancians i infants que no poden mastegar la carn. En el cas del Reclau Viver no tenim evidències arqueològiques que ens permetin afirmar aquest tipus

d'alimentació, si bé com ja hem comentat diverses vegades hi ha una manca d'informació fruit del sistema d'excavació que es va fer servir (Carrasco 1984, Malgosa & Subirà 1996, Ungar 1996). Una altra tipologia d'aliments a tenir en compte són els peixos i el marisc. Tenim evidències arqueològiques de la presència de mol•luscs marins procedents del Mediterrani en el jaciment del Reclau Viver. Això, juntament amb la presència de peixos d'aigua dolça i altres mol•luscs també d'aigua dolça, ens fa pensar en un complement de la dieta carnívora que mantenien els grups gravetians del Reclau. Hi havia diver-

ses espècies de peixos que van ser estudiades per Juan Muns (Juan Muns 1987). Sembla, doncs, que els grups que ocupaven les coves del paratge del Reclau consumien peixos com la truita de riu, el salmó, el nàutil, el barb, la bagra i l'anguila.

Hem intentat establir una esta-

Cova del Reclau Viver
Foto: Laura Romero

cionalitat en les ocupacions gravetianes de la cova sense gaire èxit. No podem determinar una estacionalitat del tot segura ja que no podem seguir cap criteri amb la màxima certesa com a conseqüència de l'alta fracturació de la fauna i no ens ha permès en molts casos determinar l'edat dels individus; tampoc no s'han pogut establir comparacions de biomassa que ens ajudin a establir patrons d'edat i sexe que ens haurien ajudat a establir una estacionalitat per a les ocupacions gravetianes del jaciment. Tan sols una resta de banya de cérvol i algunes restes de dentició de llet junt amb alguns ossos no epifisats ens han

permès comprovar que hi hauria unes ocupacions en diferents moments de l'any.

Per tant, amb la informació que hem obtingut de l'estudi faunístic confirmem que els dos nivells gravetians corresponen a dues ocupacions diferents. En el cas del nivell C podria correspondre a una ocupació realitzada

per un grup en època de temperatures fredes, possiblement durant l'hivern, estacionalitat que marcaríem a través de la presència de la cornamenta de cèrvids. Mentre que en el cas del nivell D aquesta ocupació correspondria a una ocupació humana desenvolupada durant una època de l'any una mica més càlida, possiblement a finals d'estiu i a l'inici de la tardor.

Aquesta última la interpretariem així a partir de les restes d'individus

nounats que hem determinat tant de l'espècie Bos com de la de Cervus. D'aquesta manera interpretem que l'ocupació de la cavitat va ser contínua i que els grups gravetians aprofitaren la cavitat en diverses èpoques de l'any.

Pel que fa al nínxol ecològic de què disposaven els grups gravetians que es van establir a zona, podem determinar gràcies als estudis de pol•len i llavors realitzats, que a l'entorn del paratge del Reclau hi havia una intensa aridesa en l'ecosistema amb un predomini de l'estepa oberta amb plantes herbàcies. Segons alguns autors (Burjachs 1987, Burjachs

& Renault 1992) aquest ecosistema obert estaria ocupat gairebé al 100% per espècies diverses de tipus herbaci, mentre que la presència arbòria seria escassa. Aquests petits boscos estarien representats gairebé exclusivament per *Pinus sylvestris* i *Corylus avellana* i, de forma més esporàdica, també hi podríem trobar altres espècies arbòries com els *Quercus* (roure, alzina), *Betula* sp., entre d'altres. Els estudis de microfauna ens mostren que l'ecosistema que trobaríem als voltants del paratge del Reclau Viver pertany a un estat fred que forma part d'un cicle d'alternances de períodes freds i càlids (Alcalde & Brunet 1985). D'aquesta manera sembla que la fauna determinada en els nivells arqueològics no entraria en discòrdia amb la seva àrea cinegètica de grans espais oberts amb vegetació de matolls i gramínies, així com petites clapes de bosc caducifoli. Els humans que ocupaven la cova del Reclau Viver no havien de fer grans desplaçaments per adquirir l'aliment ja que en l'entorn més proper hi podien trobar gran diversitat d'espècies, algunes de les quals van esdevenir un recurs alimentari habitual per als grups caçadors recol·lectors que ocupaven la cavitat. Per tant, en un espai força limitat de pocs quilòmetres els humans de la cova del Reclau disposaven d'un ecosistema divers on trobaven el seu hàbitat les espècies anteriorment citades. D'aquesta manera plantejem la hipòtesi que els humans gravetians del paratge del Reclau trobaven el nínxol ecològic de les seves preses en un radi d'acció que aniria des de les zones boscoses que hi hauria al

voltant dels rius Ser i Fluvià, fins a l'entorn dels estanys de Banyoles i d'Usall i d'aquells petits rierols i surgències d'aigua que en l'actualitat no existeixen però que durant el Plistocè superior devien drenar el paratge.

Laura Romero Torres, Institut de Recerca Històrica: Laboratori d'Arqueologia i Prehistòria (UdG).¹

¹ Aquesta recerca ha estat possible gràcies a una beca predoctoral concedida per la Universitat de Girona el març de 2006.

Bibliografia consultada:

-ALCALDE, G. & BRUNET - LECOMTE, P. (1986). "Contribució al coneixement del medi i el clima durant el Pleistocè superior i l'holocè a Catalunya, amb l'aplicació de l'anàlisi factorial de les correspondències a les associacions de rosegadors". *Paleontologia i Evolució*, 19: 49-55.

-BURJACHS, F. (1987). "Palinologia de los niveles gravetiense, solutrense y postsolutrense de la Cova de l'Arbreda (Serinyà, Girona)". VII Reunión sobre el Cuaternario: 19-21 Universidad de Cantabria/AEQUA.

BURJACHS, F. and RENAULT - MISKOVSKY, J. (1992). "Paléoenvironnement et paléoclimatologie de la Catalogne durant pres de 30000 ans (du Würmien ancien au début de l'Holocène) d'après la palynologie du site de l'Arbreda (Gérone, Catalogne)". *Quaternaire* 3 (2): 75-85.

-COROMINAS, JM. (1946). "La cueva del Reclau-Viver de Serinyà". *Institut d'Estudis Gironins*, 1: 209 - 223.

-ESTÉVEZ, J. (1975). Análisis de los niveles inferiores de la Cueva "Reclau Viver", Serinyà. Tesis de Licenciatura de

la Universitat de Barcelona.

-ESTÉVEZ, J. (1979). La Fauna del Pleistoceno catalán. Tesis doctoral Universitat de Barcelona.

ESTÉVEZ, J. (1980). "El aprovechamiento de los recursos faunísticos: aproximación a la economía en el Paleolítico catalán". *Cypsela* 3: 9-30.

-JUAN MUNS, N. (1987) "La ictiofauna de l'Arbreda (Serinyà, Girona)". Quadre cronològic del Plistocè superior a Catalunya. *Paleoambients i cultures prehistòriques*, *Cypsela*, 6: 97 - 100, CIAG, Girona.

-RUEDA, JM. (1983). Estudi tecnològic de la indústria òssia prehistòrica a les comarques gironines Reclau Viver de Serinyà, Bora Gran de Carreres a Serinyà, Encantades de Martís a Espornellà. Tesis de Licenciatura de la Universitat Autònoma de Barcelona.

-RUEDA, J.M. (1993). L'Acció antròpica sobre les matèries dures animals durant el Plistocè del Nord-est de Catalunya. Tesis doctoral, Universitat de Girona.

-SOLER, N. (1986). Les indústries del Paleolític Superior en el Nord de Catalunya. Tesis doctoral de la Universitat de Barcelona.